

УДК 336.221

Легостаєва О.О.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Кондратенко Н.Д.
*доцент кафедри економічної теорії
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

ДЕЯКІ ЗАХОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

SOME METHODS OF OPTIMIZATION OF TAX POLICY OF ENTERPRISE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто проблемні питання щодо оптимізації оподаткування вітчизняних підприємств; за допомогою теоретичного узагальнення та системного підходу обґрунтовано застосування заходів оптимізації податкової політики підприємства, що дасть змогу мінімізувати ризики, які виникають у зв'язку з оподаткуванням господарської діяльності, і, як результат, стійкий фінансовий стан і стабільність роботи підприємства.

Ключові слова: податкова система, податкова політика, оптимізація оподаткування, податкове навантаження.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены проблемные вопросы оптимизации налогообложения отечественных предприятий; с помощью теоретического обобщения и системного подхода обосновано применение способов оптимизации налоговой политики предприятия, которые позволят минимизировать риски в процессе налогообложения хозяйственной деятельности, и как результат – достижение устойчивого финансового состояния и стабильная работа предприятия.

Ключевые слова: налоговая система, налоговая политика, оптимизация налогообложения, налоговая нагрузка.

ANNOTATION

In the article the problem questions are considered in relation to optimization of taxation of domestic enterprises; with the help of the theoretical generalization and system approach there are proved the use of optimization methods of tax policy of enterprise, which will allow to minimize the risks and as an achievement of stable financial state and stability work of enterprise.

Keywords: tax system, tax policy, optimization of taxation, tax loading.

Постановка проблеми. На сьогодні діюча система оподаткування в Україні істотно впливає на економічні та фінансові результати діяльності суб'єктів господарювання. Сучасний український бізнес характеризується наявністю високих витрат на податкове адміністрування (особливо після прийняття Податкового кодексу), що, своєю чергою, вимагає формування у підприємства стратегії оптимізації оподаткування, формування партнерських відносин між платниками податків і Державною податковою службою, застосування ефективних заходів щодо ухилення від сплати податків.

Недосконалість податкового законодавства на фоні посилення податкового тиску на підприємства-платників, спонукають останніх ухилятися від сплати податків, що є злочином перед державою. Водночас використання підприємствами можливих законних способів

щодо мінімізації податків дають змогу протистояти фінансовим труднощам. Сьогодні оптимізація податкової політики стає одним із найважливіших завдань фінансового управління підприємства в контексті управління фінансовими ресурсами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню оптимізації податкової політики підприємства наразі приділяється значна увага. Це питання розглядалось та досліджувалось такими провідними вченими економістами, як: Даниленко А.І., Захарін А.В., Іванов Ю.Б., Крисоватий А.Т., Кізіма А.Я., Луніна І.О., Мельник П.В., Нікітін С.М., Соколовська А.М., Федоров В.М. та ін. Але на сьогодні залишаються дискусійними та не до кінця розробленими як в науковому, так і в практичному аспектах питання, пов'язані з оптимізацією податкової політики підприємства та потребують подальшого розроблення і вдосконалення.

Мета статті полягає в обґрунтуванні деяких заходів оптимізації податкової політики підприємства, які дадуть змогу мінімізувати ризики, що виникають у зв'язку з оподаткуванням господарської діяльності, і досягти стійкого фінансового стану і стабільності роботи підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективна податкова політика підприємства здатна суттєво сприяти вдосконаленню методів господарювання, підвищенню рентабельності виробництва, зміцненню комерційного розрахунку як основи стійкого фінансового стану і стабільної роботи підприємства та виконання ним зобов'язань перед бюджетом, банком, контрагентами та стає одним із найважливіших завдань управління підприємством у сучасних умовах господарювання.

Система оподаткування підприємств є важливим регулятором економіки держави і може стимулювати виробництво і науково-технічний прогрес, обмежувати інфляцію. Але водночас вона стримує інвестиції, скорочує споживання, уповільнює процеси заощаджень та нагромадження. У сучасних умовах господарювання податки є суттєвим фактором впливу на фінансово-господарську діяльність підприємств. Для досягнення визначених (необхідних для підпри-

емства) пропорцій усіх фінансових аспектів підприємства важливим є процес податкової оптимізації.

Існує поширена думка, що оптимізація проводиться тільки з метою максимального законного зниження податків (її часто навіть називають податковою мінімізацією). Але такий підхід не завжди приносить бажані результати. Досі немає жодного нормативного документа, який би чітко розмежував поняття мінімізації та оптимізації податків. Межа між законною оптимізацією і ухиленням від сплати податків визначається методами, які платник податків використовує для мінімізації податкових зобов'язань [2; 3].

Оптимізація податкової політики дає змогу не тільки зменшити податкові відрахування підприємства, але й бути регулятором процесу керування підприємством. Оптимізація податкових платежів передбачає вибір таких податкових систем і платежів, які б задовольняли підприємство з погляду отримання доходів, необхідних для розширення виробництва, знаходження працівників, зацікавлених у результатах своєї праці, та давали б можливість зменшити втрати від ризику господарської діяльності. Мінімізація податків не завжди відповідає стратегічним потребам суб'єкта, тому що іноді вигідно не занижувати свою оподатковувану базу в силу тих чи інших обставин (наприклад, керівництво підприємства може відмовитися від податкової мінімізації в силу соціальних і політичних обставин) [5], тому доцільно говорити про оптимізацію податкової політики підприємства.

Важливим при розробці ефективної податкової політики підприємства є великий аналіз податкового і фінансового законодавства, де норми права визначені неточно або допускається їх неоднозначне тлумачення. Для оптимізації податкової політики підприємства необхідно враховувати одночасно інтереси держави і платників податків. Також необхідне ретельне прогнозування можливої реакції податкових органів. При цьому податки – це не просто обов'язкові примусові платежі фізичних та юридичних осіб для виконання державою її функцій. Із розвитком ринкових відносин частина вартості сукупного суспільного продукту, що розподіляється державою за допомогою податків, набуває не тільки фіскального, але й економічного значення. Втручання держави в економічне життя є однією з причин зміни величини оподаткування як в абсолютних сумах, так і відносно сукупної вартості національного продукту.

Основними завданнями оптимізації податкової політики підприємства можна вважати такі:

- дотримання податкового законодавства шляхом правильності розрахунку податків, зборів та інших платежів податкового характеру;
- зведення до мінімуму податкових зобов'язань;

- збільшення прибутку;
- розроблення структури взаємовигідних угод із постачальниками і замовниками;
- ефективне керування грошовими потоками;
- уникнення штрафних санкцій.

Із визначених завдань видно, що оптимізація податкових платежів на підприємстві відрізняється за змістом від їх мінімізації, це поняття ширше. Оптимізація податкової політики підприємства відкриває нові можливості для підприємств, у той час як мінімізація передбачає розробку різних заходів щодо сплати податків, яка може здійснюватись як на незаконних, так і на законних підставах. Мінімізація податкових платежів на незаконних підставах надалі, коли ці порушення будуть викриті, може призвести до збільшення платежів у вигляді штрафів, пені, і це не є оптимізацією податків для підприємства. Тому для вибору оптимального варіанта податкових платежів розробляють кілька варіантів і обирають найефективніший шляхом порівняння, і окремі заходи щодо оптимізації оподаткування повинні здійснюватись у рамках єдиного стратегічного плану розвитку й діяльності підприємства [10]. Таким чином, податкова оптимізація підприємства — це вибір між різними варіантами здійснення фінансово-господарської діяльності і розміщення активів із метою досягнення максимально низького рівня податкових зобов'язань, які при цьому виникають. Оптимальне рішення передбачає не одну (мінімум податкових платежів), а дві складових: податкова мінімізація наслідків господарської операції та мінімізація господарських (у тому числі податкових) ризиків. Рівень податкового ризику характеризується ймовірністю його виникнення (тобто ймовірністю донарахування податків і санкцій) і сумою таких донарахувань. Найбільша оптимальність визначає ефективність пристосування платника податків до існуючих умов оподаткування. Оптимальним є те рішення, внаслідок якого вся економічна система приводиться в найкращий стан. Для визначення меж оптимізації в конкретних випадках важливий пріоритет господарської мети. Також необхідно формувати область компромісів, коли розподіл фіскального навантаження задовольняє не тільки потреби підприємства, а й потреби держави.

Основні напрями ефективної податкової політики на підприємстві повинні включати такі заходи:

- аналіз поточних податкових ризиків (передбачає аналіз системних помилок у податковому обліку, перевірка документообігу та забезпечення відповідної якості первинних документів);
- аналіз структури податкових навантажень з урахуванням специфіки діяльності підприємства;
- управління податковими ризиками на рівні фінансового менеджменту підприємства (передбачає реструктуризацію дебіторської і креди-

Таблиця 1

Показники оцінки податкового навантаження на підприємстві

Показник	Алгоритм розрахунку
Коефіцієнт оподаткування доходів	Сума податків, що їх включають до ціни продукції за певний період, грн./ Сума доходу за цей період, грн.
Коефіцієнт оподаткування прибутку	Податки, що їх сплачують з прибутку за певний період, грн./Балансовий прибуток підприємства за цей період, грн.
Коефіцієнт оподаткування витрат	Сума податків, що відносяться на витрати виробництва (обігу) грн./ Витрати виробництва чи обігу підприємства за цей період, грн.
Загальний коефіцієнт оподаткування підприємства	Чистий прибуток підприємства, отриманий від усіх видів господарської діяльності за певний час, грн./ Податкові платежі за цей період, грн.
Коефіцієнт використання податкових пільг	Сума податкових пільг, які підприємство використовує згідно з чинним законодавством упродовж певного часу/Загальна сума податкових платежів підприємства за цей період, грн.
Коефіцієнт податкомісткості реалізованої продукції	Податкові платежі підприємства за певний період, грн./Обсяг реалізованої продукції за цей період, грн.
Коефіцієнт ефективності податкової політики підприємства	Економія податкових платежів завдяки податковому плануванню в певному періоді, грн./Сума податкових платежів у базовому періоді, грн.

торської заборгованості; оподаткування злиття та поглинання підприємств; прогнозування зовнішніх і внутрішніх податкових ризиків на підприємстві);

- вибір альтернативних методів оптимізації оподаткування та шляхи їх адаптації до специфіки діяльності підприємства в умовах економічної кризи (передбачає використання методу заміни податкового суб'єкта, методу заміни виду діяльності, методу заміни податкової юрисдикції);

- розробка нової моделі сплати податків (передбачає включення реформування договірної бази підприємства та положень облікової політики підприємства для цілей податкового планування (всі положення, що містяться в обліковій політиці, мають податкові наслідки і дають змогу оптимізувати податкові платежі));

- розробка механізмів оптимізації, що дадуть змогу регулювати розміри сплати податків для створеної моделі (передбачає зниження бази оподаткування, перенесення бази оподаткування на інші суб'єкти та відстрочення терміну виникнення податкових зобов'язань).

Одним із заходів податкової оптимізації підприємства також є оцінювання ефективності податкової політики підприємства, який здійснюється через групу показників для оцінки податкового навантаження, які найбільш достовірно відображають результати податкової політики підприємства (табл. 1).

Загальна схема розрахунку визначених показників передбачає відношення сукупності податкових витрат або окремих складових до об'єму продажів, прибутку. Показники можуть розраховуватися як у долях одиниці, так і у відсотках. Оптимальність податкової політики підприємства базується на розрахунку частини податкових надходжень у відсотках до загальної суми прибутку підприємства або отриманого доходу. Світовий досвід оподаткування свідчить про те, що оптимальний рівень податкового навантаження на платника податків повинен бути не більше 30–40%.

Наведені показники всебічно характеризують ефективність податкового навантаження. Проте через особливості вітчизняного господарського середовища неможливо привести рекомендовані значення всіх коефіцієнтів, тому що у кожного підприємства ціна отримання виручки буде залежати від показників, які визначають базу оподаткування по тих податках які сплачуються конкретним підприємством. Оцінка можлива лише на основі динамічних розрахунків, що дадуть змогу виявити тенденції для кожного окремого підприємства.

Висновки. Таким чином, результатом ефективної податкової політики підприємства є стійкість бізнесу в сучасних умовах господарювання, збільшення прибутковості не за рахунок скорочення податків, а за допомогою побудови ефективної системи управління підприємством і прийняття таких фінансових рішень, які дадуть змогу зробити оптимальною (у тому числі податки) всю структуру бізнесу. Тобто розробити таку систему заходів, які б передбачали баланс низького рівня податкового навантаження та утримували податкові ризики в таких межах, які направлені в рамках діючого податкового законодавства на раціоналізацію сплачуваних податків та зниження податкових ризиків.

Запропоновані заходи оптимізації податкової політики на підприємстві дадуть змогу:

- постійно проводити моніторинг податкового законодавства, своєчасно виявляти податкові лазівки, що, своєю чергою, сприятиме оптимізації системи оподаткування конкретного підприємства;

- знизити податкові ризики, що виникають у зв'язку з оподаткуванням господарської діяльності, а також спрогнозувати можливу реакцію податкових органів;

- оптимізувати податкове навантаження, що дасть змогу вивільнити додаткові фінансові ресурси підприємства, знизити фінансові витрати та зміцнити фінансовий стан підприємства загалом.

У наступних публікаціях дослідження буде продовжено у напрямі визначення методики аналізу ефективності податкової політики підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // *Голос України*. – 2010. – № 229–230.
2. Иванов Ю. Оптимизация в налоговом планировании / Ю. Иванов // *Бухгалтерия. Налоговое планирование: пути снижения налоговых рисков и оптимизация налогообложения*. – 2005. – № 9. – С. 13–19.
3. *Налоговое планирование: принципы, методы, инструментарий* : [монография] / Ю. Иванов, В. Карпова, Л. Карпов. – Х. : ИНЖЕК, 2006. – 272 с.
4. Козырин А.Н. Налоговые преступления и проступки: опыт зарубежных стран / А.Н. Козырин // *Налоговый вестник*. – 1998. – № 8. – С. 114–122.
5. Коротун В.І. Проблеми мінімізації оплати податків в Україні / В.І. Коротун // *Економіка. Фінанси. Право*. – 2010. – № 6. – С. 21–24.
6. Крисоватий А.І., Кізима А.Я. Податковий менеджмент : [навч. посіб.] / А.І. Крисоватий А.Я. Кізима. – Тернопіль : Карт-бланш, 2004. – 304 с.
7. Легостаєва О.О., Матвейченко О.І. Впровадження ефективного податкового планування на підприємстві / О.О. Легостаєва, О.І. Матвейченко // *Теорії мікро- та макроекономіки* : зб. наук. праць. – Київ, 2011. – Вип. 37. – С. 198–204.
8. Луніна І. Податкова система України у контексті створення умов для економічного зростання / І. Луніна // *Економіка України*. – 2000. – № 1. – С. 37–47.
9. Писаренко Б.А., Проценко Н.Б. Механізм активного управління податковими платежами на підприємстві як фактор їх економічної стабільності / Б.А. Писаренко, Н.Б. Проценко // *Вісник Академії економічних наук України*. – 2003. – № 1. – С. 67–68.
10. Стоєв В.Л. Оптимізація оподаткування та поліпшення фінансово-економічного стану підприємств / В.Л. Стоєв // *Держава і регіони*. – 2006. – № 3. – С. 301.
11. Ярошенко Ф.О. Реформування податкової системи України в контексті прийняття Податкового кодексу (коментарі до пропозиції Міністерства фінансів України) / Ф.О. Ярошенко // *Фінанси України*. – 2010. – № 7. – С. 3–21.